

Een bank achteruit

In welke mate is de Belgische bankensector actief in de reële economie?

FAIRFIN
meer dan geld

Een onderzoek van FairFin
Auteur: Greg Van Elsen

Inleiding

Nu het eerste stof van de bankencrisis stilaan gaan liggen is, groeit de consensus dat de bankensector zich de afgelopen jaren voornamelijk zelf heeft bediend en zich steeds minder met de reële economie inliet. Met de reële economie doelen we op het geheel van economische activiteiten dat zich richt op het effectief produceren van goederen en diensten om aan concrete behoeftes te voldoen, in tegenstelling tot de '*paper economy*' die zich louter afspeelt op de financiële markten.

In de gouden jaren voor 2007 leidde deze zelfbediening tot spectaculaire groei en dito winstresultaten. Wanneer bleek dat de financiële hausse op los zand was gebaseerd, eerder dan op reële economische resultaten, moesten de verschillende overheden op een ongeziene schaal tussenkomen om een systeemcrisis, met onvoorspelbaar zware consequenties voor de reële economie, te vermijden. De betrokkenheid van een bank in de reële economie uit zich voornamelijk in haar traditionele rol, namelijk het aantrekken van spaargelden en het verstrekken van kredieten aan particulieren en bedrijven. Het afgelopen decennium is het zwaartepunt van vele banken echter verschoven van deze 'brave' kredietactiviteiten naar meer lucratieve zaken zoals beleggingen voor eigen rekening, derivatenmarkten, vermogensbeheer en het verpakken van allerlei leningen om weer door te verkopen. Een gunstige monetaire wind, overtollig spaargeld uit de groeielanden, financiële spitstechnologie en een winst gedreven bonuscultuur maakte het financieren van de reële economie saai.

Eén cijfer weerspiegelt perfect op welke manier de bankensector op een spectaculaire wijze boven ons aller hoofden is gegroeid: in de EU is het totaal van alle bancaire bezittingen momenteel 3,5 maal groter dan de geldwaarde van alle goederen en diensten die in de EU in één jaar worden geproduceerd. Het vaak geciteerde *too big to fail* wordt nu allicht duidelijker.

Ook in ons land was de financiële crisis nooit ver weg, waarbij grootbanken KBC, Fortis en Dexia middels miljarden aan belastinggeld werden gesteund. Het totale kostenplaatje hiervan is overigens nog niet helemaal bekend, onder meer door de schuldgaranties die de Belgische overheid draagt.

In dit onderzoek willen we nagaan in hoeverre de banken actief op de Belgische markt betrokken zijn in de reële economie. Hoeveel van hun bezittingen bestaan uit uitstaande leningen, of eerder risicovolle beleggingen? In welke mate financieren ze zich met spaargeld of eerder met kortlopende schulden?

We gaan dus op zoek naar de braafste bank in België.

1. Opzet

Voor dit onderzoek zullen we de volgende banken onder de loep nemen:

- de zes grootste banken op basis van de totale spaarinlage in België: BNP Paribas, Belfius, KBC, ING, Deutsche Bank en Argenta. Deze banken vertegenwoordigen het gros van het totale spaargeld in België.
- Triodos: wordt specifiek meegenomen omdat zij zich als duurzame bank profileert. Interessant om deze resultaten te vergelijken met die van traditionele banken.

Elke bank werd onderzocht op een aantal kwantitatieve parameters die blijken uit de door hun neergelegde geconsolideerde jaarrekening volgens IFRS¹. Meer specifiek is de geconsolideerde balans, die enerzijds weergeeft welke bezittingen een bank heeft (de zogenaamde activa) en anderzijds hoe ze deze bezittingen financiert (de passiva), een cruciale bron van informatie. De relevante posten van deze balans worden telkens vooraf geduïd. Vervolgens worden een aantal ratio's berekend die richtinggevend zijn voor de betrokkenheid van een bank in de reële economie. Deze methodologie werd al gehanteerd door eerder internationaal onderzoek².

2. Resultaten

2.1 Activa

De meest relevante posten op de actiefzijde zijn de volgende:

- **Leningen:** dit betreft leningen aan klanten, namelijk particulieren en bedrijven. Leningen aan andere financiële instellingen worden niet meegenomen omdat deze niet direct bijdragen aan de reële economie.
- Daarnaast kijken we naar de **effectenportefeuille** van de verschillende banken. IFRS hanteert een aantal classificaties waaronder financiële instrumenten kunnen vallen. Effecten *held to maturity* bijvoorbeeld betreffen activa die een bank denkt aan te houden tot de vervaldag en dus niet speculatief van aard zijn. Wij richten onze aandacht meer specifiek op effecten **held for trading**: dit zijn activa die de banken aanhouden in de markten voor korte termijnhandel, waar ze via snelle koop- en verkooptransacties winst voor eigen rekening trachten te boeken.
- **Totale activa:** totale waarde van alle activa.

Dit laat ons toe de volgende ratio's te berekenen:

¹International Financial Reporting Standards, een boekhoudkundige norm voor jaarverslagen van bedrijven. Beursgenoteerde bedrijven in de EU zijn verplicht deze te hanteren.

²Report of the Global Alliance for Banking on Values: *Strong, straightforward and sustainable banking. Financial capital and impact metrics of values based banking.*

Ratio 1: Leningen/ Totale activa

Deze ratio geeft weer in welke mate banken hun middelen gebruiken om particulieren en bedrijven te financieren via leningen.

Tabel 1

	KBC	ING	Argenta	Belfius	BNPP	DB	Triodos
Leningen	138.284	602.525	18.026	91.933	665.834	412.514	2837
Totale activa	285.382	1.279.228	34.021	232.509	1.965.283	2.164.103	4290
Leningen/totale activa*100	48,45%	47,10%	52,98%	39,53%	33,87%	19,06%	66,13%

Bedragen telkens in mio euro, op 31/12/ 2011. Bron: jaarverslagen 2011 van de respectievelijke banken.

We stellen in Tabel 1 vast dat de onderzochte banken hun rol als traditionele kredietverstrekker zeer divers invullen. We onderscheiden een middengroep met KBC, ING en Argenta die ongeveer de helft van hun totale middelen aanwendt voor het financieren van particulieren en bedrijven via leningen. Belfius loopt wat achterop met slechts 40% aan traditionele kredietverlening. Opvallend is dat BNP Paribas (33%) en Deutsche Bank (19%), respectievelijk de derde grootste en grootste bank ter wereld, substantieel minder werk maken van hun traditionele bankiersrol. Bij Deutsche Bank, met een balanstotaal van niet minder dan 2164 miljard euro³, vertegenwoordigen klassieke leningen minder dan één vijfde van haar activiteiten. Aan de andere kant van het spectrum merken we Triodos op, dat tweederde van haar middelen investeert in leningen die de reële economie ten goede kunnen komen.

Ratio 2: Trading/ Totale activa

Deze ratio geeft weer in welke mate banken risicovolle beleggingen aanhouden die expliciet kortetermijnwinst beogen⁴. We beperken ons hier tot die activa waarvan banken zelf aangeven dat ze gericht zijn op de snelle aan- en verkoop op de financiële markten.

Tabel 2

	KBC	ING	Argenta	Belfius	BNPP	DB	Triodos
Trading activa	26.936	123.688	214	34.489	763.390	1.100.506	0 ⁵
Totale activa	285.382	1.279.228	34.021	232.509	1.965.283	2.164.103	4290
Trading/totale activa*100	9,43%	9,66%	0,62%	14,83%	38,84%	50,85%	0%

Bedragen telkens in mio euro, op 31/12/11. Bron: jaarverslagen 2011 van de respectievelijke banken.

³Vergelijk met BBP van België van ca. 370 miljard euro.

⁴De nadruk ligt hier op het zoeken van kortetermijnwinsten. Effecten aangehouden tot einde looptijd kunnen ook risicovol zijn.

⁵Triodos heeft geen jaarrekening naar IFRS en specificeert deze post niet. Uit hun gedetailleerde balans kunnen we wel duidelijk opmaken dat hun effectenportefeuille bestaat uit overheidsobligaties die volgens IFRS niet in deze categorie zouden vallen.

Tabel 2 geeft een beeld van de *trading activa*, bezittingen die een bank aanhoudt om op (zeer) korte termijn winst mee te maken. Uit de gedetailleerde cijfers blijkt dat het belangrijkste type product in deze categorie derivaten betreft. Derivaten zijn principieel zinvol om allerlei risico's af te dekken⁶ maar werden in de praktijk een speculatief instrument om kortetermijnwinst na te jagen. De groei van de derivatenmarkt wordt algemeen beschouwd als één van de katalysators van de financiële crisis⁷.

Als we kijken naar de banken actief op de Belgische markt merken we op dat Argenta zich amper op deze markt begeeft; KBC en ING voor een kleine 10%. Belfius steekt bijna 15% van haar totale middelen in dit type risicovolle beleggingen. Zeer opvallend is de score van de twee grootste banken op deze ratio: 4 op 10 bezittingen van BNP Paribas bestaan uit trading activa en bij Deutsche Bank is dit zelfs iets meer dan de helft.

Deze cijfers zijn congruent met de vorige ratio (leningen/ totale activa). Banken die zich minder bezighouden met het financieren van de reële economie via het verstrekken van klassieke leningen, hebben uiteraard meer ruimte om te investeren in risicovolle beleggingen voor eigen rekening.

2.2. Passiva

Aan de passiefkant kijken we naar volgende posten:

- **Deposits:** betreft de spaartegoeden van klanten (bedrijven en particulieren). Tegoeden van andere financiële instellingen worden hier niet meegenomen.
- **Totaal Vermogen:** totale waarde van alle passiva.

Ratio 3: Deposits/ Totaal vermogen

Deze ratio geeft weer in hoeverre een bank zich financiert met spaartegoeden van klanten om haar bezittingen te kunnen verwerven.

Tabel 3

	KBC	ING	Argenta	Belfius	BNPP	DB	Triodos
Deposits	139.788	467.547	21.899	70.265	546.284	601.730	3730
Totaal vermogen	285.382	1.279.228	34.021	232.509	1.965.283	2.164.103	4290
Deposits/ Totaal Vermogen	48,98%	36,54%	64,36%	30,22%	27,79%	27,80%	86,94%

Bedragen in mio euro, op 31/12/2011. Bron: jaarverslagen 2011 van de respectievelijke banken.

Als we teruggrijpen naar de traditionele bankiersrol, namelijk het aantrekken van spaargeld en dit vervolgens aanwenden voor kredietverstrekking, zien we opnieuw diverse profielen in het Belgische bankenlandschap. Van de traditionele banken financiert Argenta (65%) zich het meest via spaarinlagen van haar klanten, gevolgd door KBC (49%), ING (37%) en Belfius (30%). BNP Paribas en Deutsche Bank blijken

⁶Het traditionele voorbeeld is dat van de boer, die de verkoopprijs van zijn toekomstige oogst wil veiligstellen tegen een mogelijke prijsdaling van zijn producten.

⁷Bron: High Level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector, Liikanen report.

opnieuw aan de extreme kant van het spectrum te staan. Slechts iets meer dan een kwart van hun middelen wordt opgehaald bij spaarders. Omgekeerd financiert Triodos zich met niet minder dan 86% aan spaarinlages.

Bovenstaande cijfers impliceren nog iets belangrijks. Wanneer een bank zich slechts deels via spaarinlages financiert, moeten er nog andere financieringsbronnen zijn. Een deel hiervan is het eigen vermogen van de bank, geld dat de bank dus slechts schuldig is aan haar eigenaars, de aandeelhouders. De grootte hiervan en de hieraan gekoppelde kapitaalsvereisten vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Naast spaarinlages en eigen vermogen is er nog een derde financier van banken: andere financiële instellingen. Dergelijke financiering is echter onderhevig aan korte termijn winstbejag en een pak minder stabiel dan de inleg van een geduldige spaarder. Bovendien kan deze praktijk zorgen voor een gevaarlijke verwevenheid van banken, zoals de recente financiële crisis heeft aangetoond.

Het is duidelijk dat des te meer een bank zich financiert via normale spaarinlages, des te minder ze afhankelijk is van andere, vaak meer volatiele geldstromen.

2.3 Geaggregeerde resultaten

De resultaten van de verschillende banken op de diverse ratio's blijken een duidelijke samenhang te vertonen.

In het algemeen zijn banken die het gros van hun middelen inzetten op het financieren van de reële economie, via klassieke leningen aan bedrijven en particulieren, minder geneigd in te zetten op risicovolle beleggingen en teren ze bovendien voornamelijk op spaarinlages van hun klanten. Omgekeerd merken we dat banken die minder werk maken van hun traditionele rol als kredietverstrekker vaker heil zien in beleggingen met een aanwijsbaar speculatief karakter. Dit type banken is voor hun financiering ook meer afhankelijk van andere financiële instellingen.

Op basis van de drie onderzochte ratio's, die indicatief zijn voor de mate waarin een bank betrokken is in de reële economie, kunnen we het volgende stellen wat betreft de banken actief in België:

- **Argenta** scoort van de onderzochte traditionele banken het best op de verschillende ratio's: het zet meer dan de helft van haar middelen in voor het effectief financieren van de reële economie en teert voornamelijk op spaarinlages van haar klanten. Voorts houdt de bank amper producten aan die expliciet kortetermijnwinst najagen.
- **KBC** en **ING**, op enige afstand gevolgd door **Belfius** vormen de middenmoot in dit verhaal. Van de eerstgenoemden bestaat bijna de helft van hun totale portefeuille uit uitstaande leningen aan particulieren en bedrijven. Belfius volgt hier met 40% aan uitgekeerde leningen. Voorts kan KBC rekenen op een ruime spaarinlage die bijna de helft van haar bezittingen financiert. ING en Belfius scoren met respectievelijk 36% en 30% merkkelijk lager. Deze middengroep is tenslotte ook al wat actiever in trading.
- Het plaatje bij **BNP Paribas** en **Deutsche Bank** ziet er volledig anders uit. Een duidelijke minderheid van hun activa zit in klassieke leningen die de reële economie ten goede komen. Bij Deutsche Bank zelfs minder dan één vijfde. Dit laat uiteraard veel ruimte voor risicovolle beleggingen en ook hier spant de Duitse gigant de kroon. Meer dan de helft van haar activiteiten catalogiseert ze als trading. BNP Paribas doet amper onder voor Deutsche Bank met 40% aan dit soort beleggingen. Tenslotte financieren beide grootbanken zich met slechts 27% aan spaarinlages van hun klanten.

- Naast de traditionele banken namen we **Triodos**, die zich expliciet richt op duurzaam en ethisch bankieren, onder de loep. Triodos scoort het best op de verschillende ratio's. Tweederde van haar bezittingen bestaat uit klassieke leningen en hiertoe financiert ze zich met 86% aan spaarinlages van haar klanten. Hiermee is de bank veruit de kampioen in het financieren van de reële economie.

3. Conclusie

Dit onderzoek tracht enerzijds een bescheiden bijdrage te leveren aan het debat rond de financiële crisis door na te gaan in welke mate banken, actief in België, zich inzetten voor de reële economie. Tegelijkertijd kan het spaarders oriënteren naar een bank die zich voornamelijk inzet voor de reële economie.

We beseffen ten volle dat de gebruikte indicatoren de complexiteit van de hedendaagse financiële sector niet volledig ondervangen. Nader onderzoek zou kunnen gebeuren naar sommige activa die niet als leningen geboekstaafd staan, maar eventueel toch op een positieve manier de reële economie ondersteunen.

Desondanks zijn we ervan overtuigd dat een aantal macrotrends die blijken uit dit onderzoek wezenlijk zijn in het debat rond de oorzaken van de bankencrisis én de manieren waarop een herhaling hiervan vermeden kan worden. Deze trends worden tevens bevestigd in internationaal onderzoek⁸.

De volgende passage uit het recent verschenen Liikanen rapport sterkt ons in die overtuiging: *"The analysis conducted revealed excessive risk-taking - often in trading highly-complex instruments or real estate-related lending - and excessive reliance on short-term funding in the run-up to the financial crisis. The risk-taking was not matched with adequate capital protection, and strong linkages between financial institutions created high level of systemic risk."*⁹

Uit ons onderzoek blijkt dat banken die voornamelijk inzetten op het verstrekken van kredieten aan bedrijven en particulieren, veel minder geneigd zijn om te spelen met complexe producten voor eigen rekening. Deze banken financieren zich bovendien relatief meer met spaargeld, eerder dan te rekenen op vaak kortetermijnfinanciering van andere financiële instellingen. Aan de andere kant van het spectrum vinden we banken die risicovol beleggen voor eigen rekening interessanter vinden dan investeren in de reële economie. Deze banken zijn stevast meer afhankelijk van andere financiële instellingen voor hun financiering, vaak op korte termijn. De gevaren van dit bankmodel werden afdoende bewezen tijdens de recente financiële crisis.

We zijn er dan ook van overtuigd dat de meeste banken weer wat braver mogen worden en zich vooral ten dienst moeten stellen van de reële economie. Een bank achteruit dus.

⁸Report of the Global Alliance for Banking on Values: *Strong, straightforward and sustainable banking. Financial capital and impact metrics of values based banking.*

⁹Bron: High Level Expert Group on reforming the structure of the EU banking sector, Liikanen report.

FairFin wil hiertoe spaarders stimuleren hun deposito's te plaatsen bij banken die zich in de eerste plaats inzetten voor de reële economie.

Onderstaande tabellen geven de onderzoeksresultaten in beeld en cijfers weer.

	Financiert reële economie	Actief in speculatie	Stabiele financiële basis
KBC			
Belfius			
BNP Paribas			
Argenta			
ING			
Deutsche Bank			
Triodos			

	zeer slecht
	slecht
	gemiddeld
	goed
	zeer goed

	Leningen/ Totale activa	Trading/ Totale activa	Deposits/ Totaal vermogen
KBC	49%	9%	49%
Belfius	40%	15%	30%
BNP Paribas	34%	39%	28%
Argenta	53%	1%	64%
ING	47%	10%	37%
Deutsche Bank	19%	51%	28%
Triodos	66%	0%	87%

Bronnen

Strong, straightforward and sustainable banking; The Global Alliance for Banking On Values (2012)

Final report; High-level expert group on reforming the structure of the EU banking sector chaired by Erkki Liikanen (2012)

Annual report 2011; ING Group

Financial report 2011; Deutsche Bank

Jaarverslag 2011; Triodos Bank

Annual report 2011; Dexia Bank Belgium

Registration document and annual financial report 2011; BNP Paribas

Annual report 2011; KBC Group

IFRS Financial Statements 2011; Argenta